

ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ Γ ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Μ. ΤΕΤΑΡΤΗ 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2012

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο:

A1. Γιατί η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια· γιατί εξαιτίας της ευχαρίστησης κάνουμε τα μικρής αξίας πράγματα, ενώ εξαιτίας της δυσαρέσκειας μένουμε μακριά από τα ωραία πράγματα. Γι' αυτό πρέπει να έχουμε πάρει από την πιο μικρή ηλικία εκείνη την αγωγή, όπως λέει ο Πλάτωνας, ώστε και να ευχαριστιόμαστε και να δυσανασχετούμε με αυτά που πρέπει· γιατί αυτή είναι η ορθή (σωστή) παιδεία.

Πρέπει όμως να μην το πούμε μόνο έτσι, ότι δηλαδή (η αρετή είναι) συνήθεια, αλλά και τι είδους συνήθεια. Πρέπει λοιπόν να πούμε ότι κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο το πράγμα το κάνει να φτάσει στην τέλεια κατάστασή του και το βοηθάει να εκτελέσει με τον πιο σωστό τρόπο το έργο του, όπως για παράδειγμα, η αρετή του ματιού κάνει αξιόλογο και το μάτι και το έργο του· γιατί με την αρετή του ματιού βλέπουμε καλά. Ομοίως και η αρετή του αλόγου κάνει και το άλογο αξιόλογο και ικανό να τρέξει και να κρατήσει τον αναβάτη και να αντιμετωπίσει τους εχθρούς. Αν, λοιπόν, αυτό συμβαίνει έτσι με όλα τα πράγματα, (τότε) και η αρετή του ανθρώπου θα μπορούσε να είναι η έξη (συνήθεια), από την

οποία γίνεται ο καλός άνθρωπος και από την οποία θα εκτελέσει σωστά το έργο του.

B1. Η άποψη του Αριστοτέλη ότι «Περὶ ἡδονᾶς γὰρ καὶ λύπας ἐστὶν ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ» αποτελεί ένα από τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας και συνδέει στενά την ηθική με συναισθήματα και επιθυμίες.

Η φράση αυτή εμφανίζεται ως συμπέρασμα των δύο παραδειγμάτων που διατύπωσε πρωτύτερα σχετικά με τις σωματικές ηδονές και την ανδρεία. Σε αυτά αναφέρθηκε στην «ηδονή», δηλαδή στη χαρά και στην ευχαρίστηση που προκαλούν οι πράξεις της αρετής και στη λύπη, που προκαλούν -οι αντίθετες προς την αρετή- πράξεις ακολασίας. Όταν ο άνθρωπος έχει διαμορφώσει τις ἑξεις, δηλαδή τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του, δοκιμάζει κατά την εκτέλεση μιας πράξης ένα ευχάριστο ή δυσάρεστο συναίσθημα κι αυτό είναι το κριτήριο που δείχνει ότι πράγματι έχουν διαμορφωθεί τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του. Όταν, λοιπόν, κάνουμε ενάρετες πράξεις και χάρη σε αυτές αισθανόμαστε ευχαρίστηση, αυτό σημαίνει ότι η αρετή αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό μας. Από την άλλη, η λύπη που αισθανόμαστε, όταν πράττουμε ενάρετα, αποδεικνύει ότι δεν έχουμε κάνει κτήμα μας την αρετή και δεν είμαστε ακόμη ενάρετοι.

Το πρώτο παράδειγμα σχετίζεται με τις σωματικές ηδονές «ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος ... ἀκόλαστος». Αν κανείς μένει εγκρατής απεχόντας από τις σωματικές ηδονές και αυτή η συμπεριφορά, του προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα, τότε η αποχή του αυτή συνιστά μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα του και είναι σώφρων. Αντίθετα, αν δυσανασχετεί για την αποχή από τις ηδονές, τότε θεωρείται ακόλαστος. Επομένως, η σωφροσύνη δεν πρέπει να απαιτεί συνεχώς εσωτερικό αγώνα:

στον πραγματικά σώφρονα άνθρωπο η αρετή γίνεται πηγή ευχαρίστησης και χαράς. Και αλλού στο ίδιο έργο ο Αριστοτέλης τονίζει ότι *αί κατ' ἀρετήν πράξεις εἰσὶν ἡδεῖαι*.

Το δεύτερο παράδειγμα σχετίζεται με τις ανδρείες πράξεις «*καὶ ὁ μὲν ὑπομένων ... δειλός*». Αν κάποιος υπομένει τους κινδύνους της μάχης ή όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και αυτή την αντιμετώπιση τη συνοδεύει ένα ευχάριστο-ή τουλάχιστον όχι δυσάρεστο- συναίσθημα, αυτό σημαίνει ότι έχει διαμορφωθεί ένα μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα του και ο άνθρωπος αυτός είναι ανδρείος. Αντίθετα, αν κάποιος νιώθει δυσαρέσκεια με αυτή την αντιμετώπιση, αυτό σημαίνει ότι το να υπομένει τους κινδύνους δεν έχει γίνει ακόμη μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα του και θεωρείται δειλός.

Μετά την πάγια συνήθεια της παράθεσης παραδειγμάτων ο φιλόσοφος γενικεύει. Ο επαγωγικός συλλογισμός που προηγήθηκε οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ηθική αρετή έχει σχέση με τις ηδονές και τις λύπες, παρουσιάζεται δηλαδή συνυφασμένη με τα συναισθήματα και τις επιθυμίες. Δεν αρκεί, λοιπόν, να κάνει κάποιος ηθικές πράξεις για να θεωρηθεί ότι έχει κατακτήσει τις ηθικές αρετές και να αποκτήσει τον χαρακτηρισμό του σώφρονα. Οι τελευταίες πρέπει να αποτελούν πηγή ευχαρίστησης για τον άνθρωπο.

Σ' αυτό το σημείο, μάλιστα, με τη σύνδεση ηθικής και συναισθημάτων, διαφαίνονται και στοιχεία της ψυχολογίας, της οποίας ο Αριστοτέλης θεωρείται θεμελιωτής της. Η ηθική συνδέεται στενά με συναισθήματα και επιθυμίες (ενώ κάποιες θεωρίες τη σχετίζουν με το διανοητικό κυρίως μέρος του ανθρώπου). Την ίδια ιδέα, ότι δηλαδή *αἰ ἡδοναὶ καὶ αἰ λύπαι* επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή των ατόμων και των κοινωνιών, τη συναντούμε και στον Πλάτωνα: «*νόμων δὲ περί διασκοπούμενων ἀνθρώπων ὀλίγου πᾶσά ἐστιν ἡ σκέψις περί τε τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐν τε πόλεσιν καὶ ἐν ἰδίοις ἔθεσιν*». Ο

Αριστοτέλης όμως συστηματοποίησε περισσότερο από τον δάσκαλό του την εξέταση των συναισθημάτων, και είδε τα συναισθήματα με λιγότερη, γενικά, αυστηρότητα από εκείνον.

Τη στενή σχέση ανάμεσα στη ηθική αρετή και τα συναισθήματα τονίζει ο Αριστοτέλης και με τη συνέχεια του συλλογισμού του «*διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πράττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα*». Στο συγκεκριμένο εδάφιο χρησιμοποιεί αρνητικά τον όρο «*ἡδονή*», δηλαδή ως άμετρη επιθυμία, άκόρεστο πόθο. Εκτός από την «*ἡδονή*» που προκαλούν οι πράξεις της αρετής, υπάρχει και η «*ἡδονή*» που συνοδεύει συχνά και τις ευτελείς μας πράξεις ή η «*λύπη*», δηλαδή η στενοχώρια και η δυσαρέσκεια, που συνοδεύει, επίσης, συχνά, και τις όμορφες πράξεις και ενέργειές μας.

Άρα οι ηδονές και οι λύπες εδώ διακρίνονται σε «*καλές*» και «*κακές*»: οι πρώτες συντείνουν στη διατήρηση της μεσότητας και του ορθού λόγου, ενώ οι δεύτερες έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα. Η παιδεία καθιστά τον άνθρωπο ικανό να διακρίνει μεταξύ «*καλῶν*» και «*κακῶν*» ηδονῶν και να επιλέγει τις πρώτες. Είναι λοιπόν πολύ σημαντικό για τον άνθρωπο να δει ποιες είναι οι φυσικές ροπές του, δηλαδή για ποιες πράξεις και ποιες ενέργειές του νιώθει ευχαρίστηση ή δυσαρέσκεια, και αυτό θα τον βοηθήσει πολύ να αποκτήσει την αρετή. Πρέπει να σημειώσουμε ότι και στον Πλάτωνα συναντάμε την ίδια ιδέα ως προς τη σχέση ηθικής αρετής και συναισθημάτων, ότι δηλαδή οι ηδονές και οι λύπες επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή των ατόμων και των κοινωνιών:» «*όταν οι άνθρωποι συζητούν για νόμους, όλη τους σχεδόν η συζήτηση είναι για το τι είναι «*ἡδύ*» και τι είναι «*λυπηρόν*» και στη ζωή της πόλης και στην προσωπική ζωή των ανθρώπων*».

B2. Ο Αριστοτέλης στην ενότητα αυτή αναφέρει πως δεν αρκεί μόνο η διαπίστωση ότι η αρετή είναι «έξις», αλλά θεωρεί αναγκαίο να δοθεί απάντηση στο ερώτημα τι είδους έξις είναι. Για το λόγο αυτό αρχίζει τη διερεύνηση της ειδοποιού διαφοράς της αρετής από τις άλλες έξεις. Για τον Αριστοτέλη, λοιπόν, η ειδοποιός διαφορά που κάνει μια έξις αρετή είναι: α) να κάνει το ίδιο το πράγμα που την έχει («αυτό»), να βρίσκεται στην πιο τέλεια κατάστασή του καθώς και β) να το βοηθά να εκτελεί με σωστό τρόπο το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση. Για να αποδείξει τη θέση του αυτή, ο φιλόσοφος θα στηριχτεί στην επαγωγική μέθοδο χρησιμοποιώντας τα παραδείγματα του οφθαλμού και του ίππου.

Ειδικότερα, η αρετή του ματιού είναι η ιδιότητα που κάνει και το ίδιο το μάτι τέλειο και το βοηθά να εκτελέσει σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση του, δηλαδή να βλέπει καλά, να έχει οπτική οξύτητα και παρατηρητικότητα. Ομοίως και η αρετή του αλόγου είναι η ιδιότητα που κάνει και το άλογο αξιόλογο και το βοηθά να εκτελέσει σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση, δηλαδή το κάνει ικανό να τρέχει, να συγκρατεί τον αναβάτη και να αντιμετωπίζει τους εχθρούς.

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί την έννοια της αρετής με την ευρύτερη σημασία της. Όταν η αρετή αποδίδεται στα πράγματα δεν έχει καθαρά ηθικό περιεχόμενο, αλλά δηλώνει τη θετική ικανότητα, την ανωτερότητα, την ιδιότητα που υπάρχει σε μεγάλο βαθμό. Δηλώνει την αξία ενός πράγματος και συνδέεται άμεσα με την τέλεια εκτέλεση του έργου του, το οποίο έχει ανατεθεί από τη φύση.

Η αρετή, λοιπόν, των πραγμάτων ή των ζώων αποδίδεται ως ιδιότητα- ικανότητα που καθιστά τον φορέα της τέλειο και

ικανό στην εκπλήρωση του έργου που του ανέθεσε η φύση με σωστό τρόπο.

Εξάλλου μία από τις θεμελιώδεις ιδέες του Αριστοτέλη είναι και το «ἔργον». Καθετί δηλαδή που δημιουργείται από τη φύση, έχει να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο «ἔργον» (την ἄλλη την ονομάζει αρχή κινήσεως, εντελέχεια, σύμφωνα με την οποία κάθε δημιουργήμα της φύσης ακολουθεί μια ορισμένη διαδικασία που, αν δεν εμποδιστεί από έξω, θα ακολουθήσει μια από πριν καθορισμένη πορεία που θα το οδηγήσει στο τέλος του, στην τελειώσή – ολοκλήρωση). Βασική αντίληψη του Σταγειρίτη, λοιπόν, είναι ότι «ἡ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην», δηλαδή η φύση δεν δημιουργεί τίποτε μάταια. Αυτό σημαίνει ότι η «φύσις» ανέθεσε, κατά τον Αριστοτέλη, σε καθετί σ' αυτό τον κόσμο ένα «ἔργον», έναν συγκεκριμένο προορισμό. Υπάρχει, λοιπόν «ἔργον» του οφθαλμού, «ἔργον» του ίππου, «ἔργον» του ανθρώπου, «ἔργον» του χεριού και «ἔργον» του ποδιού. Σε άλλο σημείο στα Ἠθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης θα μιλήσει για το «ἔργον» που επιτελεί ο κάθε επιμέρους «τεχνίτης» (αθλητής, αγαματοποιός, κιθαριστής), παράλληλα με το «ἔργον» του ανθρώπου, που είναι «ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου». Όταν επιτελεστεί αυτό το έργο, τότε το ον οδηγείται στο τέλος, στον τελικό στόχο, στην τελειότητα, στην επίτευξη του σκοπού ὑπαρξῆς του (τελεολογική αντίληψη). Στη συνέχεια αναφέρεται στην αρετή του ανθρώπου, η οποία θα μπορούσε να είναι συνήθεια από την οποία γίνεται ο άνθρωπος αγαθός και τον βοηθά να εκτελέσει σωστά το «ἑαυτοῦ» έργο, δηλαδή το έργο που απορρέει από αυτόν τον ίδιο και τις επιλογές του και οδηγείται στην επιτέλεση ηθικών πράξεων, αφού η ψυχή του έχει σκοπό το ἀγαθόν, την αρετή. Γίνεται σαφές πλέον ότι στην περίπτωση του ανθρώπου η αρετή αποκτά ηθικό περιεχόμενο. Η αρετή του ανθρώπου, είναι ἔξη που τον καθιστά αγαθό και ικανό να επιτελέσει το

δικής του προαιρέσεως έργο .

B3. Εισαγωγή σχολικού βιβλίου σελ 141 «Είκοσι χρόνια έμεινε ο Αριστοτέλης ... αν είναι να σωθεί η αλήθεια;»

B4. i) σημειών < σημαίνω
έξις < έχω (από το θέμα του μέλλοντα έχ-σω > έξω)
έπιβάτην < επί + βαίνω

ii) το πρόσωπο που ενεργεί: **πράκτορας**
ενέργεια: **πράξη**
τόπος όπου γίνεται η ενέργεια: **πρακτορείο**

iii) ήχθαι: **αγωγή, χορηγός**
δραμείν: **δρομέας, αυτοκινητοδρόμος**
ένεγκεϊν: **φόρος, οισοφάγος**
έσται: **ουσία, οντολογία**

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ "ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ" ΦΛΟΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αδίδακτο κείμενο:

Γ1. Όπως λοιπόν είπα, όταν ξεκινούσα το λόγο μου, θα μιλήσουμε ευθαρσώς σε εσάς. Λοιπόν καθένας από εμάς μπορεί να αναφέρει στους νεαρούς σχετικά με τον πατέρα του πολλά και καλά έργα, και όσα έκαναν κατά τη διάρκεια του πολέμου και όσα (έκαναν)κατά τη διάρκεια της ειρήνης, όταν κατηύθυναν και τις υποθέσεις των συμμάχων και τις υποθέσεις αυτής εδώ της πόλης· κανείς από τους δυο μας, όμως, δεν μπορεί να αναφέρει δικά μας έργα. Γι' αυτούς εδώ τους λόγους και ντρεπόμαστε αυτούς εδώ και κατηγορούμε τους πατέρες μας, επειδή μας άφηναν να ζούμε με ασωτία, όταν γίναμε νεαροί, ενώ ασχολούνταν με άλλες (ξένες) υποθέσεις. Και στους νεαρούς αυτούς γι' αυτά τα ίδια απολογούμαστε, λέγοντάς (τους) ότι εάν παραμελήσουν τους εαυτούς τους και δεν μας υπακούσουν, θα καταντήσουν άδοξοι, ενώ εάν φροντίσουν (τους εαυτούς τους), γρήγορα θα μπορέσουν να γίνουν άξιοι των ονομάτων που κατέχουν.

Γ2α.

τοῖς πατράσι(ν)
τοῦ καλλίονος
ᾧ πόλι
σεαυτοῦ
ἀκλεεῖ

Γ2β.

ἐᾶς
γενοῦ
ἐνδεικνύασι(ν)
πεπεισμένοι εἰσί / πεποίθασι
σχῆς

Γ3α. ἡμῶν = ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο ἑκάτερος

τροφᾶν = αντικείμενο στο εἶων, τελικό απαρέμφατο

τοῖς νεανίσκοις = ἔμμεσο αντικείμενο στο ἐνδεικνύμεθα

ἄκλεις = κατηγορούμενο στο οὔτοι (=εννοοῦμ. υποκ. του γενήσονται)

Γ3β. ὅτε ἤρχομένη του λόγου.

Γ3γ. Ο υποθετικός λόγος δηλώνει το πραγματικό (με την έννοια του προσδοκώμενου). Κατά τη μετατροπή θα γίνει: «Εἰ μὲν ἀμελήσετε ὑμῶν αὐτῶν καὶ μὴ πείσεσθε ἡμῖν, ἄκλεις γενήσεσθε».

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ "ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ" ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ